

Kerkgeschiedenis: de eerste eeuw.

Kerkgeschiedenis
Fons Joosten,
6-1-2006

Bedoeling van mijn studie van de kerkgeschiedenis

De wereld in de 1ste eeuw

De komst van Jezus, de Christus.

Het begin van de Kerk.

De Apostel Paulus

Organisatie van de eerste Gemeenten.

De eerste pausen

Vervolging

Martelaren, en het begin van de heiligen-verering

De Nicolaieten

Gnostiek.

**Invloeden van andere religies en griekse filosofie op Christendom en
Gnostiek.**

Zarathustra (9de eeuw v.Chr)

Het raadsel van de voorspoed der goddelozen

Empedocles van Agrigentum (490-430 v.Chr)

Philo van Alexandrie.

De Kerk is Ekklesia.

Bedoeling van mijn studie van de kerkgeschiedenis.

1. Wie iets wil weten van de geschiedenis, doet er goed aan te bedenken dat we hier niet op de eerste plaats te maken hebben met jaartallen, maar met mensen zoals wij. Het is een goede zaak te proberen je in te leven in de omstandigheden van een bepaalde periode, om als het ware in de schoenen van die mensen te gaan staan.
2. Kerkgeschiedenis heeft ook alles te maken met de algemene geschiedenis, met staatkundige verhoudingen, de economie, en met filosofische opvattingen. Om daarvan een beetje een beeld te krijgen begin ik elke eeuw met een kort stukje algemene geschiedenis. Gevolgd door een overzicht van kerkelijke- en pauselijke activiteiten. Daarna komen allerlei ontwikkelingen nader aan de orde.
3. De "rode draad" in mijn benadering van de kerkgeschiedenis gaat uit van het eerste dogma (= waarheid), dat door Paus Zephyrinus (199-217) is opgesteld:

"Jezus Christus is mijn Heer en Verlosser".

Ik denk dat iedere zichzelf respecterende christen daar "amen" op kan zeggen. Met deze waarheid als basis gaan we kijken naar de gebeurtenissen in het verleden. Ik hoop dat we daardoor gaan zien en begrijpen hoe bepaalde feiten en ontwikkelingen tot stand zijn gekomen, waarvan we de uitwerking vaak nog tot in onze tijd kunnen waarnemen.

4. Ik hoop ook dat meer begrip voor de toenmalige situaties en menselijke relaties zal stemmen tot een milder oordeel over de Kerk en haar geschiedenis. Maar ook dat deze kennis velen nu zal helpen om te leren van de fouten van het verleden, en om deze niet opnieuw te maken. En, waar mogelijk, nu nog bestaande misstanden te corrigeren.

Cynici zeggen wel eens dat het enige, wat we van de geschiedenis leren, is: dat we er nog niets van hebben geleerd. Daarom blijft oorlog volgen op oorlog. Maar voor de Kerk hoop ik dat het zo niet zal zijn:

“Gij geheel anders, want gij hebt Christus leren kennen (Efese 4:20)”.

De wereld in de 1ste eeuw.

De wereld aan het begin van onze jaartelling wordt beheerst door de Romeinen. Het Romeinse Rijk heeft zich uitgebreid van de Sahara tot de Rijn, en van de Eufraat tot Schotland.

- De romeinse Republiek is met Julius Caesar ten onder gegaan (44 v.Chr.), en in Rome heerst nu Octavianus, keizer Augustus (27 v.Chr – 14 n.Chr). Na eeuwen van onophoudelijke (burger)oorlogen hoopt iedereen dat zijn Principaat nu eindelijk wereld-vrede zal brengen: de Pax Romana. De keizer wil oorlog en onrust binnen zijn Rijk vermijden, en daartoe laat hij overal wegen aanleggen. Zo kunnen zijn legers snel bij elke brandhaard ter plaatse zijn, en opstanden de kop indrukken.

De naam “Augustus” is een religieus beladen eretitel, die betekent “De Verhevene”. Latere keizers zullen zichzelf gaan beschouwen als “goddelijk”, en alle eerbetoon als voor een godheid voor zichzelf opeisen.

De eerste christenen zullen al gauw in conflict komen met die verplichte eerbewijzen aan de “goddelijke” keizer, want zij erkennen alleen Jezus Christus als Heer.

Keizer Augustus brengt een paar wijzigingen aan in de door Julius Caesar ingevoerde “Juliaanse kalender”. Die begon op 1 maart. September (septem = 7) is daarom de 7de maand, october (octo = 8) de 8ste, november (novem = 9) de 9de en december (decem = 10) de 10de.

De keizer verandert de naam van de 5de maand, Quintilis, in die van Julius Caesar, en die heet voortaan Julius – juli.

De 6de maand, Sextilis, werd tot des keizers eer omgedoopt in augustus.

Maar omdat de keizer niet wilde onderdoen voor zijn voorganger gaf hij ‘zijn’ maand evenveel dagen als juli: 31 dagen. Ten koste van de maand februari.

Een jaar 0 bestaat niet: de jaartelling gaat van 1 v.Chr. over op 1 na Chr., hoewel dat “nulpunt” niet samenvalt met de geboorte van Jezus.

Paus Gregorius XIII (1572-1585) wijzigde de jaartelling in 1582 door de schrikkelidag van februari in de eeuw-jaren weg te laten. Deze Gregoriaanse kalender gebruiken we nu nog steeds. In de meeste protestante landen werd deze kalender pas rond 1700 geaccepteerd en ingevoerd.

- De opvolging van de romeinse keizers is echter slecht geregeld. Hijzelf is vanwege zijn macht voortdurend in gevaar om door belagers te worden vermoord. Een bedreiging die met name mede uitgaat van het door Augustus opgerichte keurkorps, dat juist geacht werd hem te beschermen: de Praetoriaanse Garde.

Keer op keer hebben zij de hand in de dood van de keizer omdat een ander machtig man hen (meer) geld geeft dan de keizer met zijn *donativum*. Keizer Constantijn (312-337) zal deze garde tenslotte ontbinden.

Een bekend dichter in de tijd van Augustus is Ovidius ("Ars Amatoria").

- Tijdens de regering van keizer Augustus wordt Jezus van Nazareth, de Christus, geboren in Bethlehem.
Maar de gebeurtenissen in Rome en in de wereld nemen hun loop alsof er niets is gebeurd: de keizers Tiberius (14-37), Caligula (37-41) en Claudius (41-54) volgen elkaar op.
In het jaar 45 worden de Joden uit Rome verbannen omdat ze voortdurend opstootjes veroorzaken (Handelingen 18:2). Mogelijk hielden die verband met de tegenwerking, die de eerste christenen overal ondervonden van de kant van de joodse leiders. Maar weldra zullen de eerste christenen van zich doen horen, en heel de romeinse wereld op z'n kop zetten.
- Ten tijde van keizer Nero (54-68) zijn er al christelijke gemeenten actief in veel grote steden. Met name hun naastenliefde steekt scherp af tegen de manier, waarop de romeinse samenleving functioneert. Ze weigeren ook de keizer goddelijke eer te brengen. Dat maakt hen tot vijanden van het regime.
De grote brand van Rome, mogelijk door Nero zelf aangestoken, geeft hem een handvat om die "sekte" stevig aan te pakken. De christenen krijgen de schuld van de brand, en velen vinden de dood in de romeinse arena's.
Nero werd in zijn jonge jaren opgevoed door de schrijver en stoïcijnse filosoof Seneca. Zijn werken bevatten opmerkelijke overeenkomsten met de christelijke leer, reden waarom Seneca tot ver in de Middeleeuwen graag in de Kerk werd geciteerd. Hij was een tijdgenoot van de Apostel Paulus, maar het is niet zeker of zij elkaar ooit hebben ontmoet.
- In het jaar 66 barst een grote opstand los in Palestina, en de joodse bevolking gooit de Romeinen het land uit. Maar zo'n actie laat Rome niet onopgemerkt passeren. In het jaar 70 wordt Jeruzalem heroverd en verwoest. Wie het bloedbad weet te ontvluchten of overleeft, worden naar alle windrichtingen uit elkaar geslagen. Het enige, wat van de Tempel overblijft, is de Klaagmuur.
- Keizer Vespasianus (69-79) herstelt de romeinse economie na het wanbeheer van Nero. Hij begint de bouw van het Colosseum, waarvan de ruïnes in Rome nu een toeristische trekpleister zijn. Naar schatting een half miljoen mensen heeft in deze arena het leven verloren tijdens gevechten tussen gladiatoren en gevechten tegen wilde dieren. Duizenden christenen zijn hier voor de leeuwen gegooid.
Vespasianus heeft in Rome riolen aangelegd, en hij hief belasting op het gebruik daarvan. Van hem is de uitdrukking "Pecunia non olet", dwz.: "Geld stinkt niet".
- Keizer Domitianus (81-96). Een krachtig bestuurder was hij wel, maar hij streefde naar de absolute macht ten koste van de Senaat. Hij wilde het Principaat omvormen tot een hellenistisch god-koningschap, en liet zich aanspreken met de titel "dominus et deus (= meester en god)". Omdat de aristocratie dit niet accepteerde ontketende Domitianus een ware terreur tegen hen. Op zijn beschuldiging van majesteitsschennis stond de doodstraf. Hij vervolgde ook de christenen.
Hij kreeg te maken met invallen van volkeren uit het oosten. Tegen hen bouwt Domitianus de "Limes", een zwaar bewaakte grensmuur tussen Rijn en Donau.

Een bekend geschiedschrijver in die tijd is Tacitus.

De komst van Jezus, de Christus.

In die bonte wereld van het Romeinse Rijk, een multi-culturele samenleving van Grieken en Joden, Romeinen, Egyptenaren en Perzen, werd op een goede nacht in een stal nabij Bethlehem (Judea) een kind geboren: Jezus van Nazareth. Hij werd het keerpunt in de geschiedenis van de mensheid. Want Hij is de Christus, de lang verwachte Messias, de Gezalfde van God. Hij is Immanuël, God met ons.

Zijn woorden en Zijn daden waren die van God. Hij liet de mensen zien hoe God is, hoe Zijn karakter is. En hoe groot Zijn liefde en trouw zijn jegens de in zonde verloren mensheid. Om ons van een eeuwige dood te redden gaf God ons het beste van Hij in huis had: Zijn eniggeboren Zoon.

En Jezus gaf Zijn leven in de dood aan het kruis, om heel die zondige mensheid weer met de heilige God te verzoenen.

Iedereen, die dit Goede Nieuws, deze Blijde Boodschap hoort, en in geloof aanneemt, zal werkelijk vrij zijn. En leven voor God tot in eeuwigheid.

Het Kerst-evangelie laat al iets proeven van een afwijzende reactie in Israel, het enige volk dat uitzag naar de komst van de Messias.

- De herders kwamen naar de stal om het Kind te zien, maar in Bethlehem reageert niemand op hun enthousiaste verhalen.
- En als de drie Wijzen uit het Oosten in Jeruzalem navraag doen naar de nieuw geboren Koning, weten de leiders van het volk direct alle profetie over deze Koning te reproduceren. Maar niemand onder hen neemt de moeite om samen met die Wijzen naar Bethlehem te gaan.....

Het begin van de Kerk.

Het begin van de Kerk is belangrijk, omdat daar een eerste aanzet is te vinden van latere ontwikkelingen, van tradities en begrippen, die we vandaag nog kennen.

We zullen heel veel begrippen tegenkomen, die stuk voor stuk een avond-vullend gesprek kunnen opleveren. Binnen het kader van deze studie noem ik die wel, maar ik ga die niet allemaal uitputtend behandelen. Ik doe dat wel voor een aantal zaken, die in onze tijd nog steeds van belang zijn.

- De uitstorting van de H.Geest op het Joodse Feest van de Eerstelingen is het begin van de Kerk (Handelingen 2).
- De eerste christelijke Gemeenten ontstonden vanuit de gevestigde Joodse Gemeente, maar werden daar gezien als “messiaanse sekte (**Handelingen 28:22**)”. Paulus legt er later in zijn Brieven voortdurend de nadruk op dat hij geen nieuwe leer of religie verkondigt, maar juist de vervulling van de beloften uit het Oude Verbond. Nu ook aangeboden aan alle mensen buiten Israël.
 Het leven van de eerste Christenen werd gekenmerkt door hun dagelijkse gang naar de Tempel voor het morgen- en avond-gebed. Daar luisterden zij één van hart en gezindheid naar het onderricht van de Apostelen. Die eendracht als belangrijk kenmerk wordt nogmaals genoemd in Handelingen 4:24; 5:12; 8:6.
 Paulus roept in veel van zijn Brieven op tot eensgezindheid. De Christenen in die eerste Gemeentes “braken het brood bij elkaar aan huis, Handelingen 2:46”. Deze viering van Eucharistie / Avondmaal vond plaats na de maaltijd, en uit praktische overwegingen werd dat gedaan in de grote huizen van de rijkere gelovigen (Colossenxen 4:15; Filemon 2).

Kenmerkend voor de gelijkwaardigheid van iedereen was het feit dat ook vrouwen konden voorgaan in deze samenkomsten, en ook functioneerden als Oudsten. Want de H.Geest was met Pinksteren gekomen op mannen én vrouwen. Bekend is de verwarring rond de vertaling van 1 Timotheus 5:2, waar het woord “presbyteras” is vertaald met “oude vrouwen”, terwijl er in feite staat “vrouwen-Oudsten”.

- Zij, die Jezus Christus toch als de Messias aannamen (als Brenger van vergeving en verzoening, van een **geestelijke** bevrijding), werden dan ook hevig door de Joodse Raad bekritiseerd en vervolgd.
 - Volgens de eeuwenoude verwachting van de Joden zou de komende Messias een aardse tijd van heil doen aanbreken, waarin Israël zou zijn verlost van bezetters en vijanden. Land en volk zouden vrede hebben. Jezus kon de Messias niet zijn, want de Romeinen waren nog steeds de baas in het land.
 - En Jezus mócht de Messias niet zijn, want de joodse leiders hadden Hem ter dood gebracht.
 - Rond de verdwijning van Zijn lichaam uit het verzegelde en bewaakte graf hadden zij bovendien door omkoperij een leugen verspreid (**Matheus 28:11-15**), die nog altijd geldt als de officiële verklaring.
- Zij, die Christus gingen volgen, werden “Christenen” genoemd (Antiochië; **Handelingen 11:26**).

De Apostel Paulus.

Een krachtige stimulans kregen de christelijke Gemeenten toen hun ijverigste vervolger Saulus van Tarsus zich bekeerde (**Handelingen 9**), en als Paulus op zijn reizen veel nieuwe Gemeenten stichtte. Maar hij ontmoette veel weerstand:

- Voor de Grieken, die grote waarde hechtten aan wijsheid en wetenschap, was het geloof in een gekruisigde God een dwaasheid.
- Voor de Joden, die hun zaligheid wilden verdienen door het strikt houden van de Wet van Mozes, was het Christendom een ergernis.

Paulus, die eerst gekend was als Saulus van Tarsus, werd uit joodse ouders geboren rond het jaar 10. Zijn vader was een Farizeeër (Handelingen 23:6). Door geboorte bezat hij het romeins burgerrecht. Al op jonge leeftijd kwam hij naar Jeruzalem, waar hij het vak van leerbewerker of zadelmaker leerde om zich in zijn levensonderhoud te kunnen voorzien. Hij werd onderwezen in de Wet door de grootste leraar van die tijd, Gamaliël, die lid was van het Sanhedrin. Hij was een verstandig leraar, die de joodse leiders afried de christenen te vervolgen (Handelingen 5:34-39).

Op dit punt volgde Saulus de raad van zijn leraar echter niet op. Fanatiek vervolgt hij de christenen, die zich niet houden aan de letter van de Wet. Hij heeft een functie bij de steniging van de diaken Stefanus (Handelingen 7:58).

Als hij op weg gaat naar Damascus, om de christenen daar ook te vervolgen, krijgt hij een visioen van Jezus. Daarop bekeert hij zich radicaal (Handelingen 9), en wordt de grootste voorvechter van het Christendom.

Als Paulus terugkomt in Jeruzalem, is de Gemeente van christenen eerst bang voor hem, maar Barnabas legt uit wat er is gebeurd. Daarop ontsteken de joodse leiders in grote woede, en verhevigen hun vervolgingen tegen de christenen. Ze reizen Paulus zelfs achterna om in zijn nieuwe gemeenten onrust te veroorzaken: zij eisen

dat christenen uit de heidenen zich ook zullen houden aan de joodse wetten. Paulus reageert daar heftig op, zie bv zijn Brief aan de Galaten.

De eerste kerkvergadering, in het jaar 49 gehouden te Jeruzalem (**Handelingen 15**) bepaalt, dat de joodse wetten niet bindend zijn voor christenen uit het heidendom.

Petrus legt bij die gelegenheid uit dat niemand behouden kan worden door het houden van de Wet, en Paulus doet hetzelfde in veel van zijn Brieven. Bv die aan de Romeinen.

Zo groeit de verwijdering tussen Joden en Christenen.

Paulus maakte 3 grote zendingsreizen door het huidige Turkije en Griekenland, waar hij een groot aantal gemeenten stichtte. Aan hen heeft hij talrijke brieven geschreven, die in de Bijbel zijn opgenomen.

Omdat zijn uitleg zo rijk is en zo diep gaat, en zoveel aspecten belicht, hebben in later eeuwen allerlei grote en kleine afsplitsingen van de Kerk zich op Paulus kunnen beroepen.

Zo versplintert altijd de erfenis van een groot mens....

In het centrum van zijn prediking staat Jezus Christus, die de verbroken relatie tussen God en de mens herstelt. Hij koopt ons vrij van de vloek der Wet door onze doodstraf te ondergaan. God heeft Zijn offer aangenomen door Hem uit de dood te doen opstaan.

Paulus in rond het jaar 67 in Rome onthoofd.

Organisatie van de eerste Gemeenten.

De eerste christenen hadden nog geen kerkgebouwen, maar kwamen voor hun samenkomsten en vieringen bij elkaar in iemands huis,

Tussen die eerste christen-gemeenten heerste eensgezindheid en onderlinge solidariteit, bv de collecte voor Jeruzalem (**Romeinen 15:25-26**).

De gelijkheid en gelijkwaardigheid van alle gemeente-leden, mannen zowel als vrouwen, aristocratie en slaven, werd overal als vanzelfsprekend beschouwd:

- God kent geen aanzien des persoons,
- en Jezus was voor de redding en zaligmaking van iedereen aan het kruis gestorven.

Ambtsdragers in de Gemeente hadden geen overheersende positie. Zij gingen voor in de samenkomsten, en in praktische naastenliefde in het dagelijkse leven. Niemand mocht zich boven een ander verheffen, omdat iedere gelovige een direct door Christus geheiligd persoon was. Niet als eigen verdienste, maar uit genade. Niemand kon daarom over zijn of haar ontvangen gaven en talenten opscheppen tegenover anderen.

Filippenzen 2:3 “Acht in alle bescheidenheid de ander uitnemender dan uzelf”.

Door dit respect voor ieders innerlijke grootheid en unieke talenten bleven de leiders van die eerste Gemeenten bescheiden in hun ambt of bediening.

Deze eerste Kerk was desondanks geen volmaakte gemeenschap van gelovigen. Paulus heeft in verschillende van zijn Brieven veel kritiek op plaatselijke wantoestanden, misverstanden en misvattingen (bv 1 Corinte). **Maar er was wel sprake van een fundamentele eenheid van alle christenen “in Christus” als Heer van allen.** Men werkte samen aan de verdere verkondiging van het Evangelie (= het Goede Nieuws) in woorden (prediking) en daden (goede werken). En de Heer voegde dagelijks nieuwe mensen toe aan hun gemeenten.

De eerste pausen.

De gemeente van christenen in Rome werd gezien als de belangrijkste, omdat Rome de hoofdstad was van het Romeinse rijk. Maar in kerk-vergaderingen stond hun leider, de Apostel Petrus, niet boven anderen. Hij werd gezien als “primus inter pares”, de eerste onder gelijken.

- Petrus was één van de 12 Apostelen van Jezus, en gold als hun woordvoerder. Oorspronkelijk heette hij Simon, en hij was visser in Kafarnaüm, in Palestina. Hij was van karakter een vurig man. In de nacht van Jezus' lijden heeft hij zijn Meester drie maal verloochend, maar hij is door Jezus opnieuw bevestigd als herder van Zijn schapen, de gelovigen.

Petrus is de marteldood gestorven tijdens de vervolgingen onder keizer Nero, naar verluid op dezelfde dag dat Paulus werd gedood.

Petrus wordt in de Rooms-Katholieke Kerk gezien als de eerste paus.

De term “pauze” bestond toen nog niet, die kwam pas naar voren aan het einde van de 6de eeuw. Maar voor de duidelijkheid houd ik mij in deze studie aan dit katholieke gebruik, om daarmee de “primus inter pares” aan te duiden in het Bestuur van de Kerk.

- Vanuit Rome werden de eerste maatregelen genomen om de coördinatie en het overkoepelend bestuur van de christelijke gemeenten op poten te zetten. De opvolger van de Apostel Petrus als leider van de Kerk was paus **Linus** (67-76). Hij benoemde de eerste 15 bisschoppen van de Kerk.
- In die eerste eeuw leefde sterk het besef dat iedere gelovige de raad, de kracht en de wijsheid van Gods H.Geest nodig had. Paus **Clemens I** (88-97) maakte het gebed voor de komst van die Geest van God in iemands persoonlijk leven tot sacrament: het Vormsel.
Een sacrament is een gewijde handeling, die wordt gezien als een directe handelen van de Heer Jezus Christus. De RK Kerk kent 7 sacramenten, de Reformatie 2.
- Onder het pontificaat van paus **Anacletus** (76-88) werd begonnen met het inzegenen van bisschoppen.
Pontificaat: de ambtsperiode van een kerkleider, vaak gaat dat samen met de uitoefening van wereldlijke macht.
- Paus **Evaristus** (98-105) is de grondlegger van het College van Kardinalen, dat bijeen kwam om een nieuwe paus te kiezen.

Vervolging.

De Romeinse samenleving was altijd erg tolerant als het ging om het accepteren van vreemde religies uit door hen veroverde landen. Hun immense rijk omvatte immers veel verschillende culturen met veel verschillende goden.

Die tolerantie kwam onder druk te staan, en leidde tot vervolging

- toen de Christenen weigerden om de keizer van Rome te eren als “Kurios”, als “de hoogste Heer” of als godheid. Voor hen was er maar één Heer en Kurios: Jezus Christus. En je moet God meer gehoorzaam zijn dan mensen, inclusief de keizer.

In elke stad stond wel een standbeeld van de keizer, en iedere voorbijganger werd geacht daarvoor te buigen, als eerbetoon aan de “Kurios”.

Een dergelijk bevel komt ook voor in het verhaal van Wilhelm Tell, dat zich afspeelt rond het Cierwoudsteden Meer in Zwitserland (13de eeuw). Tell weigert te buigen voor de op een paal gestoken hoed van de wrede landvoogd Gessler. Hij moet als straf met zijn pijl en boog op afstand een appel raken, die op het hoofd van zijn zoontje is gelegd.

Deze afwijzing van goddelijke verering voor de keizer van Rome maakte iemand echter verdacht als politiek tegenstander van het regime. Deze mensen konden daardoor hun plaats in de ambachtelijke gilden, en dus hun baan, verliezen. De brand van Rome in juli van het jaar 64 werd door keizer Nero aangegrepen om deze "gevaarlijke sekte" aan te pakken.

- Hun naastenliefde wekte de argwaan van de egoïstische machtshebbers.
- Ze waren tegen echtscheiding en vóór het huwelijk van 1 man met 1 vrouw.
- Ook leerden deze Christenen met nadruk dat voor God alle mensen gelijk zijn. Dat klonk uitermate revolutionair in de oren van de aristocratische Romeinen, voor wie een slaaf gold als een 'ding', of nog minder.
- In de kringen van slaven, vrouwen en maatschappelijk zwakken klonk dit Evangelie echter als de bazuin der bevrijding, en velen bekeerden zich. Christen-zijn werd daardoor gezien als een ondermijning van de ordening van de romeinse samenleving, en van de economie.

Ondanks de vervolgingen bleven de Christenen sterk groeien in aantal.

- Juist als gevolg van de vervolgingen werd het Evangelie door de vluchtelingen in korte tijd tot in alle uithoeken van het Romeinse Rijk bekend gemaakt.
- Het Romeinse Rijk kende een eenheid van taal: het grieks in het Oosten, het latijn in het Westen.
- En alle delen van het rijk waren door keizer Augustus uit militaire overwegingen door goede wegen met elkaar verbonden.

Martelaren, en het begin van de heiligen-verering.

Tallose Christenen moesten in de romeinse arena's voor een onbeschrijflijk bloeddorstige menigte hun leven laten. Maar de onderlinge verbondenheid en liefde, en hun moed, stemden ook veel Romeinen tot nadenken en tot inkeer. En leidde steeds vaker tot hun bekering en geloof in die ene God van liefde.

Zo werd het bloed van de martelaren het zaad, dat de Kerk veelvoudige vrucht opleverde.

In de eeuwen tot keizer Constantijn zijn er 10 perioden van christen-vervolgingen geweest.

De martelaren stonden in hoog aanzien omdat door hun moed velen tot geloof kwamen. Op hun sterfdag werden elk jaar herdenkingen en gedachtenis-maaltijden gehouden in de catacomben van Rome, een stelsel van onderaardse gangen waar zij begraven lagen. Hun sterfdag werd in de kalender van het kerkelijk jaar opgenomen als feestdag. Kinderen worden naar hen vernoemd. Hun Naam-dag is bv in Limburg een feestdag, net als de verjaardag. Het feest van mijn patroon-heilige, St. Alfonsus, is op 2 augustus.

In die hoogachting zat ook een gevaar: deze martelaren konden zodanig in het centrum van het denken en van het geloofsleven komen te staan dat Christus erdoor naar de achtergrond verschoof.

Men ging bezittingen van de martelaren verzamelen, en delen van hun botten, en noemde deze relieken of relikwieën. Boven de graven van de martelaren werden later kerken gebouwd, die naar hen werden vernoemd.

De reliek van een martelaar wordt in de kerk bewaard in de altaar-tafel.

Aan deze relikwieën werden wonderbare krachten toegekend, en ze werden ten tijde van de Middeleeuwen voorwerp van aanbidding, en van handel.

Het op deze manier vereren en ronddragen van relikwieën is omstreden, omdat het zoveel lijkt op heidense praktijken. Een buitenstaander zal geen onderscheid kunnen maken tussen een kaars voor een Boeddha-beeld, en een kaars voor een Maria-beeld. Ook bij hedendaags bijgeloof en bij alternatieve geneeswijzen vinden we de gedachte dat bv amuletten, een poppetje aan je achteruitkijkspiegel en genezende stenen voorspoed, bescherming en genezing zouden kunnen brengen.

Zo kunnen relikwieën de aandacht afleiden van God, en in plaats van het geloof in Jezus centraal komen te staan in iemands religieus denken. Daarom heeft de Reformatie part noch deel willen hebben aan deze zaken.

Vervolging kwam ook veel voor in de gebieden, waar de Kerk haar kerstenende arbeid begon. De lokale bevolking nam niet zonder slag of stoot afstand van haar goden, en liet niet zomaar haar heilige eiken omhakken. Daarover zijn in de loop der eeuwen de nodige verhalen of legenden ontstaan.

- Dionysius werd de eerste bisschop van (Lutetia) Parijs, in de 3de eeuw. Hij bouwde een houten kerk op de plaats waar nu de Notre Dame staat. Maar hij werd door de heidense bevolking onthoofd op de heuvel Montmartre (= Berg van de martelaren). Maar Dionysius was het niet eens met de plaats van zijn terechtstelling. Hij pakte daarom zijn afgehouden hoofd op, en liep daarmee naar de plaats waar hij begraven wilde worden.

De Nicolaieten.

Dit jonge Christendom staat vrijwel vanaf het begin ook onder de druk van haar eigen mensen, die van mening zijn dat de Christenen maar een compromis moeten sluiten met de ter plaatse al eeuwen bestaande afgoderij. De Bijbel noemt als eerste de beweging van de Nicolaieten, misschien genoemd naar de diaken Nikolaus (**Handelingen 6:5**).

In de Gemeenten van Efeze en Pergamum vormden zij een grote bedreiging voor de zuiverheid van het Evangelie. Deze Gemeenten worden door Jezus opgeroepen (Openbaring 2) om geen gehoor te geven aan nivellerende gedachten en compromissen met afgoderij. De waarheid kan niet worden vermengd met de leugen; en wat heeft het licht te maken met de duisternis (**2 Corinthe 6:14**)?

Gnostiek.

Maar er waren niet alleen deze Nicolaieten. Er ontstond al gauw een bonte verzameling van wilde stromingen, met min of meer herkenbare bijbelse kenmerken, die allemaal aandacht zochten en bekeerlingen wilden maken. Deze vatten we samen onder de naam Gnostiek.

Heel vaak lijken gnostische begrippen op die van het Evangelie, maar ergens rammelt het. Maar dat is vaak moeilijk te ontdekken. En er is geen krachtiger leugen dan die welke ten dele waarheid bevat.

De opkomst van de Gnostiek na het jaar 40 wordt ook wel gezien als de reactie van de duivel op de komst van de Kerk van de Heer Jezus Christus. Zo is immers veler ervaring: Waar het goede gaat, volgt het kwade om het goede weer te bederven.

Het griekse woord Gnosis = kennis.

- Het gaat in de Gnostiek niet om geloof, niet om het kennen van God, maar om (geheime) kennis óver God of “het goddelijke”. Gnostici menen door “openbaringen” kennis te kunnen krijgen over “het goddelijke” en over “goddelijke geheimen”. Door veel te mediteren zou men tot

die kennis kunnen komen. In dat verband spreekt men over “de goddelijke vonk” (Boeddhisme, New-Age), die de ziel zal bevrijden uit de kerker van het lichaam (Plato). Als dat gebeurt is er sprake van “verlichting” (bv Boeddha), en wordt die mens één met een god.

Rond die “openbaringen” hangt altijd een dikke mist van geheimzinnigheid en mystiek, die niet altijd vrij is van occulte trekjes. Door bezweringen en geheime formules beschermen gnostici zich tegen de machten van het kwaad....

Gnostiek is dus een leer van zelf-verlossing, een leer die Gods genade niet nodig meent te hebben.

- Jezus Christus is in de Gnostiek niet God, maar een boodschapper die de mens kwam herinneren aan die “goddelijke vonk” in zichzelf, waar hij naar op zoek moet gaan.

Jezus had volgens de gnostici een schijn-lichaam, waardoor de zonde geen invloed op Hem had. Dat is de door de Kerk veroordeelde leer van het

Docetisme (grieks “dokein”= lijken of schijnen).

Gnostiek beschouwt het materiele, met name het menselijk lichaam, als onrein.

De waarneming van Jezus door Zijn tijdgenoten kan in hun ogen alleen maar een illusie zijn geweest.

Met die opvatting hoeven gnostici ook geen waarde te hechten aan de kruisdood en de opstanding van Jezus: dat was toch alleen maar schijn, een illusie....

Invloeden van andere religies en griekse filosofie op Christendom en Gnostiek.

De gnostici maakten van de goddelijke openbaring door Jezus Christus een gewone filosofie. Hun streven was het bereiken van “de hoogste hemel” (vergelijkbaar met de “shakra-ladder” bij de hindoes).

In hun leer zijn ook duidelijke invloeden aanwijsbaar van de leer van Zarathustra, en van het Dualisme van de sofist Empedocles van Agrigentum.

Maar in andere religies en bij een aantal griekse wijsgeren zijn ook gedachten te vinden, die wijzen op zinnig nadenken, die hier en daar hebben geleid tot gedachten die wij nu als christelijk zouden omschrijven.

Zarathustra.

Wanneer de waarheidzoeker Zarathustra of Zoroaster leefde is niet precies bekend, maar het moet rond de 9de eeuw v.Chr. zijn geweest. Zijn leer gaat over de onophoudelijke strijd tussen goed en kwaad.

Waarin we ook meteen een bijbels thema herkennen.

Zijn leer is opgetekend in een heilig boek, de Avesta, het oudste geschrift van de iraanse volkeren. Toen Alexander de Grote rond 330 v.Chr. Perzië veroverde, werd de bibliotheek van Persepolis vernietigd, en ging de Avesta verloren.

Zarathustra had een hevig verlangen naar wijsheid en rechtvaardigheid. Op z'n 30ste kreeg hij een visioen. Een stralend wezen, dat zich voorstelde als “Het Goede Doel”, nam hem mee op een berg, waar de god Mazda hem een boodschap gaf voor de mensheid.

In deze overlevering komen opvallende parallellen voor met

- *de openbaring die Mohammed in 610 kreeg van de engel Gabriel op de berg Hira, waar hij de Koran ontving;*
- *en die van Joseph Smith, de stichter van de Mormonen, die in 1827 op de berg Cumorah (bij New York) van een engel een aantal gouden platen ontving (die hij later weer moest inleveren): het boek van Mormon.*

Het raadsel van de voorspoed der goddelozen.

Een ook ons bekend merkwaardig fenomeen heeft al in de Oudheid de gemoederen behoorlijk bezig gehouden: Hoe komt het dat het slechte mensen vaak zo goed gaat, terwijl goede mensen steeds ongeluk hebben.

Een thema dat in het Boek Job centraal staat, en in Psalm 73.

Al in de 8ste eeuw voor Christus waren er op deze vraag twee reacties:

1. Benadering van deze vraag door Zarathustra.

De wereld wordt gedomineerd door twee oerkrachten (goden):

- De goden van het goede, de waarheid, het licht, de reinheid: Ahura Mazda (= de Wijze Heer), of Ohrmazd). Hij is omgeven door 7 liefdadige geesten, waaronder Spenty Mainya (Heilige Geest), Asha Vahishta (Recht en Waarheid) en Vohu Manah (Rechtvaardig Denken);
- en de goden van het kwade, de leugen, de duisternis, het onreine (Ahra Manyu, Ahriman).

De mens is volgens Zarathustra geschapen om met de goede geest te strijden tegen de leugensmacht. In de samenleving en in iedere mens is er een voortdurende strijd gaande tussen die twee machten en hun aanhang: engelen strijden voor het goede, duivels bewerken het kwade.

De Leer van Zarathustra kent een "Wet tegen de demonen", de Vendidad.

Iedere mens is vrij om te kiezen tussen het goede en het kwade; de mens is dus zelf verantwoordelijk voor zijn lot en voor zijn redding. Zarathustra gaf de mensen van zijn tijd daarmee veel meer ruimte en vrijheid dan de autoritaire koningen en andere heersers van zijn tijd (en van alle tijden): "Laat ieder voor zichzelf oordelen wat hij behoort te doen".

Meestrijden met de goede machten zou tenslotte moeten uitmonden in een sociale hervorming ten gunste van de maatschappelijk zwakken.

Bemiddelaar tussen mens en godheid waren hier niet priesters, maar wijzen of magiërs.

De bekende 3 koningen uit het Oosten, die de pas geboren Jezus kwamen zoeken, behoorden waarschijnlijk tot deze categorie.

De mens is dus direct betrokken bij de strijd tussen goed en kwaad.

Waar het goede gaat, volgt het kwade om het goede weer te bederven.

Deze machten winnen om beurten, maar ooit komt er een eindstrijd.

Dan zal de god van het goede zijn tegenstander in de poel van het verderf storten. De goede mensen zullen verrijzen, en deel krijgen aan de heerlijkheid.

2. De leer van de Reïncarnatie is de andere benadering van het probleem van de voorspoed der goddelozen.

De goede of slechte daden van de mens hebben tot gevolg een positieve of negatieve ballast (karma, Hindoeïsme), die hij met zich meedraagt. Dat karma stuwt hem na de dood in een nieuw leven, dat dan de aard van dat karma draagt: goed of slecht.

- Een negatief karma leidt dan bij een goed mens toch tot ongeluk,
- terwijl een positief karma een slecht mens geluk brengt.

Wie ondanks zijn ongeluk deugdzaam blijft, mag later een beter leven verwachten.

Empedocles van Agrigentum (490-430 v.Chr) was een grieks filosoof. Hij begon zijn studies altijd met de vraag: "Wat is....". Hij zag vier oer-elementen: aarde, water, vuur en lucht, Deze worden gemengd en weer van elkaar gescheiden door twee oer-krachten:

- liefde (philotita)
- en strijd (neikos), ook: haat.

Alle krachten in de natuur zijn aan deze oer-krachten onderworpen. In de evolutie en in de persoonlijke ontwikkeling overheerst dan de ene kracht, dan weer de andere. Deze gedachte over de strijd tussen het goede en het kwade noemde hij het **Dualisme**.

Al bij Empedocles komt de gedachte naar boven dat het verwerven van kennis (**gnosis**) leidt tot goddelijkheid, en zelfs tot het verrichten van wonderen. Daarom was onderricht zo belangrijk: daardoor konden leerlingen ook een graad in goddelijkheid bereiken.

Dit soort gedachten vinden we later terug in de Gnostiek, tot en met New-Age in onze tijd.

Omdat de mens zijn kennis ook nog weet toe te passen, bv in de geneeskunde, komt de gedachte op dat in de mens iets bovenmenselijks, iets goddelijks, een "goddelijke vonk" schuil moet gaan.

Met name het genezen van een zieke geldt als het doorbreken van het noodlot.

Dat te kunnen, dat moet wel iets goddelijks zijn.

Empedocles ziet wel dat de goden niet veel voorstellen. Maar er moet toch een hogere macht zijn. Die niet vraagt om bloedige offers van dieren en mensen, maar die zich laat verzoenen door loutering en reinheid (**ascese**).

In eerste aanzet zien we hier het principe van de latere verplichting tot celibatair leven van RK geestelijken. Op dit punt is Empedocles waarschijnlijk ook inspiratiebron geweest voor Plato.

In navolging van dit soort filosofische gedachten leidden gnostici een streng ascetisch leven. Aards bezit was hen niet toegestaan: materie is voor hen onrein.

Door vasten en mediteren menen zij zichzelf van wereldse bindingen te kunnen bevrijden (zelf-verlossing, invloed van het Hindoeïsme en van Plato).

Hun praktijken vormden de basis voor latere geheime genootschappen als Rozenkruisers, Vrijmetselaars en veel esoterische groepen.

De Gnostiek is verwaterd en verzwakt door grote interne verdeeldheid, alsmede door haar fundamentele pessimisme, wat sterk contrasteert met de hoop en het idealisme van Het Christendom.

Maar de Kerk is ook niet altijd vrij gebleven van dit soort gedachten....

Gnostisch-theologische discussies over de zuiverheid van de christelijke leer hebben in alle eeuwen geleid tot grote onrust en onzekerheid binnen de Kerk.

De leer van de Gnostiek heeft de Kerk dan ook tot reactie en verzet geprikkeld. In delen van de Brieven van Paulus en van Johannes zijn anti-gnostische teksten duidelijk herkenbaar. Dat zijn met name de teksten waar de godheid van Jezus wordt genoemd (Johannes 1:1; 1:14; 20:28. In 1 Johannes noemt hij Jezus 22 keer "Zoon van God"..

En deze tegenstand heeft succes gehad. Maar de Gnostiek is als een veenbrand ondergronds blijven woekeren, met nu en dan een eruptie.

De laatste gnostische explosie is die van het New-Age denken (dat dus in feite heel erg Old-Age is). Het meest recente gnostische boek: "De Da-Vinci Code".

Door het georganiseerde verzet tegen de Gnostiek, onder leiding van de bisschoppen, ontstond binnen de Kerk wel een sterke traditie van gezag, die eeuwenlang stand heeft gehouden.

Philo van Alexandrie (25 v.Chr. – 45 n.Chr.).

Zijn werk.

Zijn filosofie.

De Alexandrijnse School.**De Antiocheense School****Invloed van Pythagoras van Samos (582-496 v.Chr).**

Getallensymboliek (gematria) in de Bijbel.

De joodse getallen-leer.

Getallen in de Islam

Invloed van Plato (427-345 v.Chr), zoeker naar “het hoogste”.**De dialoog**

Theos, het hoogste

Reïncarnatie

Ideeën-leer

Ascese-leer

Dualisme van lichaam en ziel

De Staat

Invloed vanuit de Stoïci.**De “Logos”**

Ascese

Invloed op het romeinse denken.

Philo van Alexandrie (25 v.Chr. – 45 n.Chr.).

Philo is interessant als tijdgenoot van Jezus en Paulus. Zijn werk heeft invloed gehad op de eerste Christenen, maar het is ook gebruikt door de Gnostiek.

Philo was een joods-grieks filosoof, geboren en getogen in Alexandrie in Egypte. In zijn tijd was dat al een ongekend grote stad van 1 miljoen inwoners. Daar woonde ook de grootste joodse gemeenschap buiten Israël, die sterk gehelleniseerd was (onder griekse invloed stond).

Aan de ingang van de haven van Alexandrie stond de vuurtoren Pharos, één van de 7 wereldwonderen van de Oudheid.

In Alexandrie stond het Mouseion (ons woord ‘museum’), het academisch centrum, met de grootste bibliotheek van de wereld, in de 3de eeuw v.Chr. gesticht door Ptolemaeus (een veldheer onder Alexander de Grote). Daar werden 700.000 boekrollen bewaard.

Het meeste daarvan ging in vlammen op toen Julius Caesar de stad veroverde in 47 v.Chr.

De rest ging verloren in 391, toen het Christendom staatsgodsdienst was geworden, en priesters alle heidense elementen te vuur en te zwaard te lijf gingen.

Het Christendom vond al snel ingang in Alexandrie, naar verluidt zou de evangelist Marcus er de eerste bisschop zijn geweest. De bisschoppen van Alexandrie werden ‘patriarchen’ genoemd, en zij werden erkend als de kerkelijke leiders van de Kerk in het Oosten.

In de 5de eeuw moesten zij die rol overlaten aan de patriarchen van Constantinopel.

Sinds 642 is de stad in handen van de Islam.

Naar aanleiding van de omstreden keizer-cultus (de verplichting om de keizer goddelijke eer te bewijzen) brak er in het jaar 38 een pogrom uit tegen de Joden van Alexandrie, opgezet door de romeinse prefect Flaccus. Daarop werd Philo gekozen

om naar keizer Caligula in Rome te gaan, om voor de Joden ontheffing te vragen van de verplichting om de keizer goddelijke eer te bewijzen. Daarna horen we niets meer van hem.

Zijn werk.

Philo heeft veel boeken geschreven.

- Voor de Joden schreef hij studies over de Thora,
- voor de niet-Joden schreef hij verweerschriften tegen laster en vervolging van de Joden,
- en hij probeerde het joodse denken uit te dragen. Hij schreef een filosofische verantwoording van het Judaïsme in bewoordingen van de griekse filosofie.

Het was zijn bedoeling om aan te tonen dat het griekse denken, met name dat van Plato, een logische voortzetting was van de openbaringen van Mozes, en dat de grieken hun visies en inzichten ontleenden aan hem. Voor Philo was Mozes "het toppunt van de filosofie".

Philo probeerde Thora zinnebeeldig uit te leggen, dat wil zeggen: hij gaf geestelijke begrippen een met de zintuigen waarneembare aanduiding.

Zijn critici beweren dat hij er alleen maar in is geslaagd om Mozes en de Thora te helleniseren.

Al in de 6de eeuw v.Chr. had ene Theagenes de theologie van Homerus' godenwereld in de Ilias en de Odyssee verdedigd door aan te geven dat de namen van de goden betrekking hadden op de verschillende gemoedstoestanden van de menselijke ziel.

- Pallas Athena was daarin 'filosofie',
- Aphrodite = verlangen;
- Hermes = leraar; enz.

De sofist Prodicus van Ceos (470 v.Chr), tijdgenoot van Socrates, verving de namen van de goden door elementen uit de natuur:

- Demeter = brood;
- Dionysos = wijn;
- Poseidon = water;
- Hephaestus = vuur; enz.

Op eenzelfde manier probeert Philo te ontdekken welke verborgen boodschap er misschien achter de teksten van de Thora verborgen kan zijn, om daarmee een leer met nieuwe inzichten te kunnen vormen. Toch erkent Philo ook dat er teksten zijn die je gewoon letterlijk moet nemen, bv als het gaat over de besnijdenis, of over het houden van de Sabbat.

Philo is één van de eerste wijsgeren die het denken van Plato en Pythagoras een mystieke wending geeft, waardoor dit het karakter krijgt van een zoeken naar een weg tot opgaan in het goddelijke.

- God is bij Philo onbereikbaar, onbegrensd, onbenoembaar, ontijdelijk. Hij is verborgen voor onze zintuigen, maar zijn realiteit is ons bekend gemaakt door de Logos, dat is het beeld van God, het "arché"-type van de Ideeën (Plato).
- Bemiddelaar tussen God en mens is het Woord, de Logos. Naar Plato's "Leer van de Ideeën" kan de Logos bij Philo ook een aartsengel zijn, of een demon, of een ziel (= een mens).
- Plato ziet de ziel van de mens als de gevangene van diens lichaam. Verlossing is alleen mogelijk als de ziel kan terugkeren tot het lichaam-loos bestaan. Dat ziet Philo gebeuren als de mens zich wendt tot de wijsheid, "want in de wijsheid openbaart God Zichzelf".

Het lichaam is bij Plato een kwaad, een slecht iets, dat van nature de werking van de ziel belemmert.

Bij Philo is het lichaam echter een noodzakelijk kwaad. Hij erkent dat de mens een lichaam nodig heeft, en dat het ook van nut kan zijn bij het doen van goede werken. Hij is ook nog wel zoveel Jood dat hij plezier onmisbaar acht, en rijkdom nuttig. Maar voor een deugdzzaam mens zijn deze dingen niet het belangrijkste in het leven.

De mens zou zich in de loop van zijn leven steeds meer van de lichamelijke aspecten van het leven moeten afwenden, omdat het doel van het leven is dat men de Ene en ware God leert kennen.

Mystiek helpt onze ziel om de Logos te vinden, om God lief te hebben (Deuteronomium 30:19-20), en om te komen tot eenwording met God. Maar Philo ziet dat laatste alleen weggelegd voor de zielen van filosofen.

De dood van het lichaam is de uiteindelijke verlossing van de ziel, die dan terugkeert naar zijn Schepper.

Zijn filosofie.

Philo is sterk beïnvloed door het gedachtegoed van Plato, Pythagoras en de Stoïci. Philo leert dat alleen het immateriële van belang is: alleen God.

- Van God uit gaat de Logos, dat is de Wet (het onzichtbare, de geest).
- Maar dat zijn ook de natuur-wetten (het zichtbare, het materiele, het lichaam).

Philo ziet alles, wat geschapen is, als eenheid, omdat haar Schepper één is.

De wijsheid heeft 2 bronnen: de eerste is goddelijk, de tweede is natuurlijk. Wijsheid is toegepaste filosofie, en dient in overeenstemming te zijn met de wetten van God en van de natuur. Het geweten spreekt de mens aan als dit niet het geval is.

Door zijn verstandelijke- en geestelijke vermogens kan een mens God leren kennen, en dat is het doel van het leven op aarde.

In principe is de mens op dit punt passief, en het is God die de deugd zaait in onze ziel.

Door naar de stem van God te luisteren wordt de mens voor God een bruikbaar "instrument", waardoor God kan komen tot Zijn doel met de schepping, en met iedere mens persoonlijk. Door "met die genade mee te werken" gaat de mens steeds meer op God lijken. Die mens wordt aldus wijs, en "a-patheia", dat is vrij van dwaze emoties en angsten (= stoïcijns). Die hinderlijke emoties dienen te worden vervangen door rationeel denken en beheerste gevoelens. Het beoefenen van de deugd helpt daarbij: door onthechting aan het materiele en **ascese** komt de mens meer en meer in harmonie met God en de Logos.

Het joodse denken heeft het werk van Philo niet overgenomen; in de joodse traditie is nooit veel belangstelling geweest voor griekse filosofie.

De Alexandrijnse School.

Philo heeft grote invloed gehad op christelijke schrijvers; hij was een tijdgenoot van Paulus.

Na zijn dood werd door Joden en Christenen in Alexandrie de Alexandrijnse School opgericht. Dat was een geestelijke stroming die ernaar streefde:

- om de leer van de Heilige Schrift meer aantrekkelijk te maken voor (intellectuele) heidenen.

- Ook wilde deze school een dieper inzicht (gnosis) verwerven in spirituele zaken door middel van de filosofie van Plato. Bij het lezen van de Thora is de aandacht daarom meer gericht op eventuele achter de tekst verborgen geestelijke waarheden.

Enkele bekende vertegenwoordigers van de Alexandrijnse School:

- **Clemens van Alexandrie** (150-214) waardeerde de griekse wijsbegeerte als voorbereiding op de komst van Christus, die de mensen opvoedt tot gnosis en daardoor tot onsterfelijkheid.
- **Origines** (185-254) maakte van de Alexandrijnse School een officiële academie. Hij begon een eigen bijbelschool in Caesarea, en schreef commentaren op vrijwel alle bijbelboeken. Van hem is een eerste Triniteitsleer, waarin de Vader, de Logos en de Geest worden onderscheiden, maar waar toch de eenheid en onveranderlijkheid van God gewaarborgd blijft. God beheerst de hele werkelijkheid: Hij zet alle beweging in werking, en brengt alles weer terug tot Hem. Hij ziet zelfs de duivel worden gered door Gods goedheid.
- **Apollinaris van Laodicea** (310-390), vriend van Anasthasius, met hem ijveraar voor de uitvoering van de besluiten van het Concilie van Nicea (325), met hem medestrijder tegen de Arianen. Omdat zijn theologie zo dicht bij die van de Alexandrijnse School stond is hij op het Concilie van Constantinopel in 381 veroordeeld. Zijn werk is ten dele toch bewaard gebleven omdat hij het op naam zette van zijn vriend Anasthasius.
- **Cyrillus van Alexandrie** (380-444). Hij verzette zich tegen leringen van de patriarch Nestorius, en tegen de Antiocheense School.

De Antiocheense School.

De visie om achter bijbelse teksten op zoek te gaan naar een mogelijke (verborgen) geestelijke betekenis, zoals dat in de Alexandrijnse School werd uitgewerkt, kwam in conflict met de visie van de Antiocheense School, waar kerkelijke schrijvers meer aandacht hadden voor de letterlijke betekenis van de teksten in de H.Schrift.

- Zij erkenden alleen een diepere geestelijke betekenis als dat overduidelijk uit de tekst bleek.
- Zij zaten veel meer op de lijn van de griekse wijsgeer Aristoteles. Hun uitleg van de Bijbel had een veel rationeler karakter.

De Antiocheense School heeft veel invloed gehad op de leer van Arius (ontkenning van de godheid van Christus), en die van Nestorius.

Nestorius (382-451), de patriarch van Constantinopel, zag de twee naturen van Christus niet als fysiek, maar psychisch, als een eenheid van wil en werk. Daarom kon hij Maria niet zien als "Moeder Gods (Theotokos)", en gebruikte voor haar uitsluitend de titel "Moeder van Christus (Christotokos)".

De Kerk van Rome veroordeelde deze leer. Daarop organiseerde de keizer van Byzantium het Concilie van Efeze (431), en daar wist Cyrillus de veroordeling en afzetting van Nestorius te bewerken.

Daarop vluchtte Nestorius met zijn volgelingen naar Antiochie, waar zij met de Oost-Syrische Kerk de Nestoriaanse Kerk vormden. Haar grote missionaire activiteiten bereikte de Hunnen, Chinezen, Tibetanen, Indiers en Arabieren.

Invloed van Pythagoras van Samos (582-496 v.Chr) op het werk van Philo.

Pythagoras zocht geen oer-materie, zoals zoveel filosofen vóór hem, maar een oer-wet. Hij ontdekte in alles harmonieuze wiskundige verhoudingen (atomen-leer).

"Het wezenlijke der dingen is niet hun materie, maar hun vorm, die gehoorzaamt aan de wetten van het getal".

In zijn jeugd kreeg Pythagoras lessen in filosofie en muziek. Hij maakte een paar grote reizen. Tenslotte vestigde hij een filosofisch- religieuze gemeenschap in Croton (zuid-Italië). De kern van deze gemeenschap werd gevormd door de “mathematikoi”.

Hij combineerde als eerste wiskunde met religie, godsdienst met wetenschap: de synthese tussen rede en geloof. Hij had daarmee grote invloed op Plato, Philo van Alexandrie, Baruch de Spinoza, Leibnitz en Kant.

Harmonie en reinheid van de ziel worden volgens Pythagoras bevorderd door de kennis van verhoudingen tussen de getallen. Die verhoudingen beheersen het heelal, en zijn ook terug te vinden in harmonieuze muziek. Op basis van gehele verhoudingen is de zuivere stemming en harmonie van de toonladder gedefinieerd.

Een paar uitspraken van Pythagoras:

- “Alle dingen zijn getallen”. Alle verhoudingen bestaan uit gehele getallen.
 - 4 = gerechtigheid ($2 \times 2 = \text{gelijk} \times \text{gelijk}$);
 - 5 = huwelijk (eerste verbinding van ‘even’ (2 = vrouwelijk) met oneven (3 = mannelijk));
 - Het volmaakte getal is 10: $1+2+3+4$.
- “De hele hemel is harmonie en getal”.

Pythagoras stelde zich de getallen voor in bepaalde gedaanten: vierkant, kubus, driehoek, pyramide. Alles is opgebouwd uit dit soort wetten van het getal.

Wiskunde is zo grondslag voor zowel natuurkunde als esthetica.

Het heelal is een geordend geheel, een “**kosmos**”.

Pythagoras was overtuigd van de onsterfelijkheid van de ziel, en leerde de **reïncarnatie** (invloeden uit het Oosten, India, waarin zelftucht, zelf-discipline, soberheid, ingetogenheid en **ascese** centraal staan). “Het zuivere weten is gericht op het niet-stoffelijke, en bevrijdt de ziel uit de banden van de zinnelijkheid”.

Getallensymboliek (gematria) in de Bijbel.

De getallen-symboliek werd vanouds gevonden bij de Babyloniërs, Assyriërs en Egyptenaren, en was vooral betrokken op de hemellichamen. Ook Israël kende een getallen-leer, waarbij aan sommige getallen een symbolische waarde wordt toegekend. Maar hier is deze betrokken op de openbaring van God.

- Het getal 7 is in de Bijbel het getal van de schepping van de aarde in 7 dagen, het teken van Gods werk, en van Gods heiligheid. Elk 7de jaar is een sabbathsjaar, en na 7×7 jaar is er het Jubeljaar.
- Het getal 10 speelt een grote rol bij de bouw van de tabernakel, en van de tempel. Het is het getal van de volheid; zo zijn er 10 Geboden.
- Het getal 12 komt veel voor in de tempeldienst. Er zijn 12 stammen van Israël, en er zijn 12 Apostelen.
- Het getal 40 heeft betrekking op de 40 jaren, dat Israël in de woestijn verbleef. Jezus verbleef 40 dagen in de woestijn. Het is het getal van de voorbereiding. Na Zijn opstanding bleef Jezus nog 40 dagen op aarde.
- Het getal 70 is 7×10 , dat is het product van de heiligheid van God en het getal van de (zondige) wereld. Bekend van de 70-jarige ballingschap van Israël in Babylonië. Het Sanhedrin bestond uit 70 leden. Jezus zond 70 leerlingen uit.

De joodse getallen-leer.

Die heet Kabbala, een hebreuws woord dat “overlevering” of “traditie” betekent.

Oorspronkelijk werd deze naam gegeven aan alle boeken van het Oude testament, die niet tot de Torah hoorden.

In de Middeleeuwen wordt de naam Kabbala gegeven aan een mystieke stroming in het Jodendom, die zich bezig houdt met de diepere zin achter cijfers, letters en woorden. In het Spanje van de 13de eeuw wordt dit systeem uitgewerkt. Het is in wezen een (aan Astrologie verwant) esoterisch systeem, dat toch grote invloed had op zowel Jodendom (Chassidisme) als Christendom.

Getallen in de Islam.

Ook Moslims hebben altijd een speciale belangstelling gehad voor getallen en voor astronomie.

De standen van de maan bepalen hun maan-kalender. De standen van de zon bepalen hun tijden voor gebed en vasten.

De Koran bevat geboden om kennis te vergaren, en dat inspireerde veel moslim-wetenschappers om de hemelen te bestuderen. Zij bouwden de eerste observatoria. Astronomen als Copernicus, Tycho Brahe en Kepler (16de / 17de eeuw) maakten later gebruik van hun bevindingen. Ook ontwikkelden de moslims instrumenten om op zee hun positie te kunnen bepalen. Ze hadden veel geografische kennis door hun veroveringen. Columbus en Vasco da Gama hadden moslims aan boord als navigators.

Het opdoen van kennis is voor de moslim de beste manier om Allah te leren kennen. Islamitische universiteiten (die van Cairo bestaat al 1000 jaar) waren later voorbeeld voor het Westen. Ook in de geneeskunde was de moslim-wereld van de Middeleeuwen die van Europa ver vooruit. Het menselijk lichaam is een bron van waardering voor Allah. Het is dus nuttig te weten hoe het functioneert, en hoe ziekten te genezen. Het eerste ziekenhuis werd gebouwd in Bagdad in 706. Men had bijzondere zorg voor de hygiëne. Ook in de bouwkunst was de arabische wereld vooraanstaand. Werken van Aristoteles, Ptolemeus en andere klassieke filosofen werden in het arabisch vertaald, en kwamen zo via Spanje naar West-Europa.

Woorden die wij uit het arabisch hebben overgenomen:

“cipher” = cijfer

“al-Jabr” = algebra

Invloed van Plato (427-345 v.Chr), zoeker naar “het hoogste”, op het werk van Philo.

De dood van zijn leraar Socrates, “de meest rechtvaardige mens die ooit heeft geleefd”, heeft grote indruk op Plato gemaakt. Het bracht hem er toe om zich van de politiek af te keren, en in de voetsporen van zijn leermeester verder te gaan.

Zijn naam Plato betekent: breed-geschouderde; hij was een sportief en atletisch man.

In tegenstelling tot Socrates, die Athene nooit heeft verlaten, maakte Plato veel reizen.

Hij kwam in contact met vreemde, onbekende volkeren en culturen, waarvan men zich in Athene nauwelijks een voorstelling kon maken. Daaruit leerde hij dat mensen een product zijn van hun tijd, van hun cultuur en van hun omstandigheden.

Bekende uitspraak van Plato: “Wie rijk wil zijn moet niet zijn vermogen vermeerderen, maar zijn hebzucht verminderen”.

De dialoog.

Plato wordt wel de grootste van alle filosofen genoemd. Net als zijn leraar Socrates geeft hij de voorkeur aan de levendige dialoog als vorm van betoog boven de droog-theoretische uiteenzetting. Zijn doelstelling was om **de mensen te leren zelf na te denken**, zodat ze hun eigen antwoorden op hun vragen konden vinden. “Want ieder van ons heeft zijn of haar eigen leven, en moet dat leven”.

Theos, het hoogste.

Waar Socrates zocht naar “de waarheid” en naar “het goede”, daar zocht zijn leerling Plato naar “het hoogste”. Dat noemde hij “Theos”, dat is: God.

Deze “Theos” van Plato had niets te maken met die onvolmaakte, humeurige griekse goden-wereld, die zoveel ondeugden en al te menselijke karaktertrekken vertoonde. Zijn “Theos” moest een unieke en volkomen grootheid zijn. Wij herkennen hierin al iets van een bijbelse beschrijving van God.

Waar het aardse leven onvolmaakt is, daarin zou alles in de hogere wereld van de “Theos” volmaakt moeten zijn.

Reïncarnatie.

Zo bedacht Plato ook dat de mens zich evenmin een voorstelling kan maken van de dingen van God. Toch zag hij dat alle mensen altijd wel op zoek waren naar een of andere “hogere wereld”. Dat bracht hem op de gedachte dat de mens vóór dit aardse bestaan ergens eerder geleefd moest hebben.

Zo ontstond bij hem ook de gedachte aan een leven na de dood. Het is mogelijk dat verhalen over de reïncarnatie hem hebben bereikt via de karavanen uit India, die goederen brachten naar Milete.

Maar Plato was wel de eerste filosoof die een onsterfelijkheidsleer opstelde.

Ideeën-leer.

Socrates, in zijn zoeken naar deugd en moraal, bedacht geen algemene definities voor het zintuiglijk waarneembare, en Plato volgde hem daarin.

“Wat de mens direct waarneemt is slechts de voortdurend veranderende schijn van de dingen. We kunnen daar dus geen algemene definities voor geven. Al wat er is, is slechts een schaduw van het onvergankelijke, en alleen met het verstand te benaderen”.

Die niet-waarneembare realiteit noemde Plato “**Ideeën**”.

Het hoogste idee is dat van het Goede. Het doel van het leven is om zoveel mogelijk gelijkvormig te worden aan dat goede (of goddelijke).

Ascese-leer.

Ook Plato was een enthousiast voorstander van matigheid. Ter voorbereiding op de dood moest die matigheid volgens hem zelfs overgaan in **ascese** (= onthouding, onthechting van het aardse).

“Want ascese bevrijdt de mens uit de wereld van de waan-ideeën, en brengt hem in het licht van de waarheid”.

De regering had volgens Plato als taak om die mensen in toom te houden, die “denken met hun maag en voortplantingsorganen”.

Dualisme van lichaam en ziel.

Plato maakte, net als Zarathustra, een filosofische scheiding tussen lichaam (verlangen naar voedsel en seksualiteit) en de ziel (verlangen naar geestelijk voedsel). Het lichaam noemde hij de gevangenis, zelfs het graf van de ziel. Het lichaam zag hij als een hindernis bij het zoeken naar de waarheid. Op z'n best was het lichaam de behuizing, de aardse tent van de ziel.

“De ziel streeft naar de deugd, maar het lichaam doet de ondeugd.

Dat is een tegenstrijdigheid binnen de eenheid van de menselijke persoon”.

Dit dualisme tussen lichaam en ziel zou later in de kerk een praktische uitwerking en vorm krijgen in het kloosterleven, en in het verplichte celibaat voor priesters.

De Staat.

“Het ideaal van het Goede vinden we niet in de waarneembare wereld, maar alleen in die van de Ideeën. We kunnen het vinden door de beschouwing, door het filosoferen”.

Als leider van de staat zag Plato daarom als ideaal de koning-filosoof. En dat kon ook een vrouw zijn.

Die vorm van bestuur noemt hij de **Aristocratie** (aristos = beste).

Hij schetst ontwikkelingen van verschillende regeringsvormen:

- De **Timocratie** (time = eer: Sparta). In plaats van de harmonie van de koning-filosoof overheerst eerezucht, met onderlinge twisten als gevolg.
- De **Oligarchie** (oligos = weinig). Als geldzucht de boventoon gaat voeren zullen weinige zeer rijken de baas worden over vele zeer armen.
- De **Democratie** (demos = volk). De onderdrukte meerderheid komt in opstand en neemt de macht met geweld over.
- De **Tyrannie** (tyrannos = alleenheerser). Als de verworven vrijheden van de democratie uit de hand lopen, gaat het volk roepen om een sterke man om de orde te herstellen. Dat ‘geneesmiddel’ is erger dan de kwaal.

In het jaar 389 v.Chr. stichtte Plato in Athene zijn Academie, waar zijn leer van de ideeën werd onderwezen. Als laatste van alle heidense instituten werd deze in het jaar 529 na Christus gesloten door keizer Justinianus.

Invloed vanuit de Stoici op Philo.

De **Stoici** beoefenden de zelfbeheersing. Alle gevoelens van vreugde, verdriet, verrukking en pijn waren bij hen taboe.

Ons woord “**stoicijns**” = **onverstoorbaar**.

Die onverstoorbaarheid (a-patheia) kon men bereiken door het beoefenen van de **deugd** (= **askesis** > **ascese**).

De Stoici hechten geen waarde aan hun omgeving of aan de omstandigheden.

“Die veranderen zo vaak en zo snel dat het niet realistisch is daarin je geluk te vinden. Geluk moet ontstaan door je eigen geestelijke verrijking. Niets van wat je hebt, inclusief je partner, je familie en vrienden, zullen ooit echt je eigendom zijn. Het enige, wat echt van jou is, zijn je eigen gedachten”.

Daarom zijn alle mensen gelijk.

De "Logos"

Volgens de Stoïci wordt het heelal geordend door een universeel "verstand", dat er ook de zin (= Logos) en de noodzakelijke wetmatigheid aan geeft. Deze Logos is de voorzienigheid "die alles doelbewust rangschikt tot welzijn van het geheel".

We komen dit woord "Logos" ook tegen in het eerste hoofdstuk van het Evangelie van Johannes. Dat heeft te maken met de hoogste vorm van "kennen", en dat is iemand (ook God) leren kennen door een persoonlijke relatie.

De Stoïcijn, de "wijze", onderwerpt zich aan de Logos:

- hij leeft volgens de natuur;
- is passie-loos en waarheidslievend;
- hij begrijpt de wereld-orde, is redelijk in alle zaken, en heeft een goede verstandhouding met de medemens;
- hij verwerpt alle vormen van geweld;
- hij is **wereld-burger (kosmo-polites)**, verheven boven alle grenzen van ras, geslacht, nationaliteit, stand of religie. Want omdat ieder een eigen geest heeft, waarover alleen hijzelf kan beschikken, is er geen onderscheid meer tussen de mensen: iedereen is vrij mens.
- en hij beoefent de **ascese**, de deugd om alle gevoelens en hartstochten (= hinderlijke ziekten) te onderdrukken in onbewogenheid. Op dit punt lijken de Stoïci te zijn geïnspireerd door gedachten en meditatie-technieken uit het Hindoeïsme en Boeddhisme.

Ascese.

Niet iedereen heeft de sterke wil om dit allemaal te bereiken. Maar iedereen kan zich oefenen om wel zo'n sterke wil te ontwikkelen. Ascese helpt daarbij: het lichaam moet worden blootgesteld aan ontberingen, want dan krijgt de mens de controle over zijn lichaam. Lichaam en geest komen zo los van elkaar, met als resultaat dat de geest overwicht krijgt over de lusten en driften van het lichaam. Die ideale toestand noemt de stoïcijn "**a pathēia**".

Ieder zal hierin gedachten herkennen, die later worden uitgewerkt in kloosters en in de celibaat-verplichting voor priesters.

Invloed op het Romeinse denken.

De Stoïci hebben grote invloed gehad op het Romeinse denken.

Bekend is het verhaal van Mucius Scaevola, die de Etrusken-vorst Porsena toonde niet bang te zijn voor marteling. Daartoe liet hij zijn linkerhand verbranden in een offer-vuur, zonder een spier van zijn gezicht te vertrekken. "Zie hoe weinig waarde het lichaam heeft voor wie streeft naar eeuwige eer"!

Buiten zichzelf van verbazing besloot Porsena daarop zijn beleg van Rome op te geven, en vrede te sluiten.

Stoïci geloofden te "worden als de goden" als ze elke vorm van innerlijk leven volledig zouden kunnen beheersen. Dat is ook het streven achter yoga en transcendente meditatie.

Stoïci waren ook de eersten die inzagen dat slaven eenzelfde innerlijk leven hebben als hun meesters, en dat zij in hun mens-zijn gelijk zijn.

Ook in vijanden zagen zij in de eerste plaats alleen maar mede-mensen.

Een bekende stoïcijnse uitspraken:

- **Zeno van Citium (333-264 v.Chr)**, hij woonde op Cyprus:
 - "Zielerust is onverschilligheid voor plezier en pijn".
 - "De mens heeft twee oren en één mond; hij moet dus meer luisteren dan spreken".
 - "De mens is rationeel, en heeft daarom geen controle nodig van overheden of wetten".
- Zeno wordt dan ook beschouwd als de eerste anarchist.

De Kerk is Ekklesia.

- Het wezen van de Kerk is dat zij is **een eenheid “in Christus”**. Want het is de ene God, die alle mensen roept (= “ekklesia”).
- De plaats, waar zij, die Jezus Christus kennen als de Heer van hun leven, bij elkaar komen, dat is de plaats waar zondige mensen toch een ontmoeting hebben met de heilige God. Dat is de plaats van verzoening.
- Door onze Heer Jezus Christus kan iedereen een persoonlijke relatie hebben met zijn/haar Schepper. We mogen bij Hem komen zoals we zijn: met vuile voeten en lege handen. En Hij zal ons oprichten, en geven wat we nodig hebben. Opdat God met ieder kan komen tot uitvoering van Zijn plan met ons leven.

- De Kerk is toch verdeeld geraakt. We hebben elkaar vervloekt, verketterd en vermoord omdat we klein, eenkennig en eenzijdig dachten over God en Zijn Woord.
- Maar als wij oprecht willen terugkeren naar **de eenheid “in Christus”**, zoals Jezus daarover bad op de avond voor Zijn lijden, dan moeten we eerst opnieuw met elkaar afspreken dat dit belijdenis ons aller basis en fundament is. Daarna kunnen we hoofd- en bijzaken beter onderscheiden.

- Door elkaar te aanvaarden zoals ieder is kunnen we onze eigen beperktheid aanvullen.
 Zo kunnen wij, “samen met alle heiligen”, God beter leren kennen en verstaan. Dan worden onze “hete hangijzers” in feite niets anders dan cultuurverschillen. Die er van God mogen zijn, want Hij heeft ieder uniek geschapen. Daardoor kunnen we onze eigen beperkte visie laten aanvullen door wat anderen hebben geleerd.